TESTAMENTUL CA ATRIBUT AL PERSONALITĂȚII

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 12 octombrie 2023

Dintre toate actele juridice ale dreptului civil, poate unul dintre cele mai intim legate de autorul său și de structura interioară a omului este testamentul, însăși construcția sa fiind una lăsată, în bună măsură, la latitudinea celui care îl compune, din moment ce reprezintă actul său de ultimă voință. Testamentul reușește să treacă, prin scopul său, dincolo de limitele temporale ale omului, construind o punte de legătură între lumi și între timpuri: el conservă o realitate juridică pe care o activează ulterior abia după moarte. El ascunde mai mult decât voința autorului său: este o mărturie a existenței sale, a modului în care a înțeles viața, a realizărilor sau a ratărilor sale, este o marcă a personalității sale. Testamentul este, din această perspectivă, cea mai vie și mai puternică realitate juridică, pentru că ea răzbate dincolo de moarte, dar și pentru că păstrează cu prisosință amprenta autorului său.

Mai mult, testamentul presupune o anumită autonomie personală, dar și o anumită responsabilitate cu privire la viitorul pe care autorul său nu îl va trăi: el poate fi o manifestare plenară a iubirii, la fel cum poate îngemăna apogeul unor animozități care vor rămâne în picioare și dincolo de moarte. Responsabilitatea pe care o arată cel care testează se clădește pe dorința de a tranșa, precum un judecător, evenimentele ulterioare morții sale, corespunzând, poate, unei dorințe de ordine, de pace sau de înțelegere între moștenitori. Autonomia personală are la bază conștiința morții și a iminenței sale, pe de o parte, dar și nevoia de claritate cu privire la dorințele celui care testează sau la modul în care ele vor fi duse la îndeplinire, pe de altă parte. Mai putem considera, dezvoltând această idee, că testamentul reprezintă un resort de stabilitate și predictibilitate în fața incertitudinii viitorului, având în vedere că această incertitudine cu privire la momentul sau la circumstanțele morții testatorului poate fi exploatată, în unele situații, în defavoarea lui. Altfel spus, voința lui poate fi ignorată, alterată sau în mod voit interpretată greșit, profitând de o eventuală stare de vulnerabilitate în care se află testatorul. Din această perspectivă, prin întocmirea unui testament la momentul potrivit și prin păstrarea sa, într-o formă nealterată, poate fi combătută o astfel de

atitudine a moștenitorilor sau a potențialilor moștenitori.

Totodată, testamentul are vocația de a codifica, în mod fățiș sau implicit, tot ceea ce a înțeles testatorul din viață, tot ceea ce a agonisit și tot ceea ce a iubit. Testamentul trasează o ultimă ierarhie a valorilor care l-au călăuzit pe testator în cursul anilor și vorbește despre modul în care acestea au fost metabolizate. Uneori, chiar și pentru testator, actul său de ultimă voință poate reprezenta o formă de clarificare, de așezare sau chiar de împăcare cu trecutul sau cu viitorul. Prin forța sa de a acționa după moarte, testamentul culege tot ceea ce este fundamental în ființa umană și sondează modul în care a fost construit sufletul unui om, pentru că scoate la lumină neliniștile lui, certitudinile, apăsările, prioritățile și chiar convingerile lui. Pentru toate aceste motive, testamentul reprezintă o instituție juridică de o complexitate aproape impredictibilă, intim legată de persoana testatorului și de viziunea lui asupra vieții, având vocația deopotrivă de a limpezi și de a tulbura, de a solidariza sau de a dezbina oamenii. Pentru că, prin definiție, forța lui apare după moarte, testamentul aduce cu sine o doză de certitudine cu privire la cine a fost și ce și-a dorit testatorul; el configurează modul în care testatorul a înțeles să își „organizeze” memoria, în sens larg, pornind de la împărțirea bunurilor sale și până la modul în care ar trebui organizate funeraliile.

Pentru aceste motive, testamentul poate fi considerat un ultim instrument al memoriei unei persoane; el întregește portretul testatorului și scoate la lumină adevăruri care poate până atunci au fost ascunse. Nu în ultimul rând, deși are un caracter profund personal, testamentul adesea vorbește mult cu și despre alte persoane, având un impact considerabil asupra vieților lor: poate fi o binecuvântare în aceeași măsură în care poate fi un blestem.

De aceea, testamentul are o dublă valență: el conservă, pe de o parte, voința autorului său, dar pe de altă parte, dă naștere unor realități juridice noi, al căror conținut nu poate fi, adesea, anticipat cu ușurință. Spre exemplu, în romanul balzacian *Eugénie Grandet*, care a premers ciclului *Comedia umană*, însăși intriga romanului este reprezentată de momentul în care Felix Grandet primește de la fratele său o scrisoare-testament, în care autorul ei vorbește despre datoriile sale, despre eșecurile sale în afaceri, despre situația disperată în care a ajuns și, nu în ultimul rând, îi încredințează fratelui ocrotirea unicului său fiu, Charles Grandet. „Testamentul” primit de Felix Grandet reprezintă o prima piesă din puzzle-ul unei lumi care se închină la zeul banului, iar în jurul acestuia se va construi acțiunea întregului roman. În acest mod, scrisoarea constituie o cheie de dezlegare a vieții și a morții testatorului, dar indică și dorințele sale cu privire la viitor, prefigurând modul în care se va desfășura viața fiului său, Charles Grandet.

Ținând cont și de exemplul din romanul lui Balzac, putem afirma că misiunea juriștilor în această materie este, în consecință, în egală măsură o formă de respect față de memoria

testatorului, de conservare a trecutului și a dorințelor exprimate de acesta, dar și o punte către viitor, în încercarea de a așeza viața așa cum și-ar fi dorit testatorul. Decodificarea testamentului implică o aplecare a juristului asupra personalității testatorului, asupra contextului în care a trăit și presupune, implicit, o reconstituire, cel puțin la nivel imaginar, a vieții sale. Altfel spus, e necesară o transpunere în mintea testatorului în încercarea de a găsi voința reală a acestuia – misiune care se dovedește a fi extrem de dificilă în unele situații –, dar și o anticipare a efectelor pe care le va produce testamentul în viitor, a persoanelor care vor fi implicate și a modului în care vor fi ele afectate de voința testatorului. Toate acestea reprezintă motivul pentru care, pentru mine, testamentul reprezintă o realitate juridică mereu surprinzătoare. Îl consider o formă de creație, ultima pentru testator, care oferă o mărturie a viziunii despre lume și viață a acestuia, șlefuite în cursul vieții sale.

Imagine: Pixabay